

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПЕРЕТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

© Резван О. О., 2017

<http://orcid.org/0000-0002-7371-3605><http://doi.org/10.5281/zenodo.1117026>

У статті розглянуто проблему формування та перетворення професійної позиції фахівця через його долученість до процесів професійної комунікації. З'ясовано, що професійна позиція особистості формується на основі загальної особистісної позиції, визначальним чинником якої можна вважати те, наскільки людина домагається умов, в яких її потенціал може розвиватися найбільш ефективно. Визначено роль професійної комунікації, яка дозволяє ефективно відшукувати клієнтів, здійснювати непряме за професійною метою спілкування через соціальні мережі, а значить – поповнювати комунікаційні зв'язки, застосовуючи всі можливі засоби вербального комунікативного впливу на особистість. Представлено роль рефлексії професійної діяльності у межах проблеми професійного становлення особистості як здатності людини виокремлювати, аналізувати, оцінювати, пізнавати, усвідомлювати свої можливості, особистісні та професійно важливі якості. Зроблено висновок про те, що спрямування майбутніх фахівців до соціально-комунікативної активності є чинником перетворення їхньої професійно-особистісної позиції.

Ключові слова: професійно-особистісна позиція, майбутній фахівець, професійна комунікація, соціальна комунікація, активність, перетворення.

Резван О. А. Социально-коммуникативная активность как источник изменения профессионально-личностной позиции будущего специалиста

В статье рассматривается проблема формирования и изменения профессиональной позиции специалиста путем его привлечения к процессам профессиональной коммуникации. Доказано, что профессиональная позиция личности формируется на основе общей личностной позиции, определяющим фактором которой можно считать активность человека в достижении им условий эффективного раскрытия потенциала. Определена роль профессиональной коммуникации, которая позволяет эффективно отыскивать клиентов, совершать косвенное общение через социальные сети, а значит – пополнять коммуникационные связи. Представлена роль рефлексии профессиональной деятельности в аспекте проблемы профессионального становления личности как ее способности выделять, анализировать, оценивать, узнавать, осознавать свои возможности в профессии. Сделан

вывод о том, что направленность будущих специалистов на социально-коммуникативную активность является фактором изменения их профессионально-личностной позиции.

Ключевые слова: профессионально-личностная позиция, будущий специалист, профессиональная коммуникация, социальная коммуникация, активность, изменение.

Rezvan O. Socio-communicative activity as a factor of the convergence the professional-personal position of the future factor

The article deals with the problem of formation and transformation of a professional position of a specialist involving in the processes of professional communication. It is proved that the professional position of the individual is formed on the basis of the general personal position, the determining factor of which can be considered to be how much a person seeks conditions in which his potential can develop most effectively. As professional activity is connected with interaction, the processes of creating, maintaining (maintaining and restoring) contacts, which promote the efficiency of professional activity become important. It is determined that the communicative competences of the future specialist should be regularly updated. Constructive professional position is formed on the basis of realising of the values of activity, performance, respect for others, indifference, pragmatism. It leads to the necessity of developing the skills of future specialists to organize and maintain professional communication. Professional communication acquires features of social orientation, since it allows searching for clients effectively, carry out indirect professional communication in social networks, and to supplement communication communications, using all possible means of verbal communicative influence on the person. The role of reflection of professional activity within the limits of the person's professional development problem as a person's ability to isolate, analyze, evaluate, learn, understand their capabilities, personal and professional qualities are presented. It is determined that the factors of the professional activity reflection are self-awareness, self-examination, self-esteem and self-knowledge. The characteristic of self-consciousness is given as the ability to evaluate the activities of others through the prism of personal professional criteria; self-knowledge as an understanding of the personality of the contradiction between personal harassment and the assessment of his professional activities and qualities on the part of the professional group; self-examination and self-assessment as regulators of professional growth of a person. It is concluded that the direction of future specialists to social and communicative activity is a factor in the transformation of their professional and personal position.

Key words: professional personality position, future specialist, professional communication, social communication, activity, transformation.

Актуальність проблеми. Постійні перетворення, що відбуваються у професійно-діяльнісних структурах, такі як створення віддалених робочих місць, висока конкурентність, факти надання працівників у лізинг (особливо

кризових менеджерів), – актуалізують проблему відповідальності за результати професійної діяльності; професійної компетентності, соціально-комунікативної активності – як необхідності постійного оновлення професійного середовища. Певною мірою зазначена проблема пов'язана із сформованістю у фахівця професійної позиції, що виявляється у спрямованості на професійне зростання та якісне перетворення.

Аналіз наукових досліджень з окресленої проблеми. Професійна позиція розглядається у працях науковців відповідно до проблеми фахової орієнтації, спрямованості, усвідомленого ставлення до діяльності тощо. Слід зазначити, що у змісті професійної позиції науковці визначають професійні цінності (Л. Вязнікова, О. Темченко), професійну ідентифікацію (Е. Еріксон, І. Каплун), професійну зрілість (А. Маркова). С. Безсонов, Н. Волкова, О. Ісаєва, К. Муздибаєв, В. Слободчиков пов'язують професійну позицію з інтерналізацією своїх офіційних ролей у професійному колективі (ставлення фахівця до професійних обов'язків, нормативів, а також суб'єктивне уявлення про особистісні риси, необхідні для успішного виконання посадових обов'язків). Г. Коваленко доповнює таке бачення досліджуваного концепту згідно з особливостями педагогічної позиції вчителя, яку визначає як ставлення до об'єктивної соціально-педагогічної реальності, до самореалізації та особистісного розвитку; здатність актуалізувати внутрішній потенціал та можливості, розвивати суб'єктивну життєву позицію й стратегію життя, відповідальність за життя іншої людини [7].

Метою статті визначаємо дослідження ролі соціально-комунікативної активності фахівця у процесі перетворення його професійно-особистісної позиції.

Виклад основного матеріала дослідження. Професійна позиція особистості формується на основі загальної особистісної позиції, визначальним чинником якої можна вважати те, наскільки людина домагається умов, в яких її потенціал може розвиватися найбільш ефективно. Тобто якщо особистість перебуває в несприятливих для розвитку умовах, наприклад, замість того, щоб працювати за покликанням, витрачає життя на заробляння коштів важкою некваліфікованою працею, але при цьому частину цих коштів витрачає на саморозвиток (читає книжки, відвідує культурні заклади, займається спортом

тощо), то її життєву позицію можна вважати активною й особистісно спрямованою.

Ототожнення особистісної позиції із соціальною активністю людини, розвитком її соціальної суб'єктності представлено в працях О. Ігнатюк та О. Чаплигіна. При цьому науковці спільні в тому, що суб'єктність є не просто присутньою у всіх відносинах, усіх видах діяльності індивіда, всіх сферах його буття, але й може «нарощуватись», розвиватись у процесі виховання, що забезпечує реалізацію людини у професійному становленні, знаходженні нею життєвої позиції [5; 9].

Отже, визначаючи суб'єктну позицію майбутнього фахівця як «позицію особистісного й професійного саморозвитку, гармонію зовнішнього й внутрішнього в позиції майбутнього фахівця», зауважуємо на необхідній умові такої гармонії: узгодженості зовнішніх педагогічних впливів із внутрішньо особистісним потенціалом студента. Така ідея гармонії професійної та життєвої особистісної позиції людини не є новою для педагогічної науки, адже вона достатньо чітко перегукується з класичним принципом «сродності праці», визначеним Г. Сковородою [8].

Позиція є таким утворенням особистості, що постійно розвивається, при цьому її зрілість виявляється у відносній стабільності та несуперечливості поведінки людини та її переконань. Набуття нового досвіду, знань про світ спричиняє зрушення у потребово-мотиваційній системі пріоритетів людини, результатом чого стає зміна її ціннісної системи, а значить, слід наголосити на значущій характеристиці прогресивної життєвої позиції – неперервному зворотному впливові результатів попереднього етапу (рішень, вчинків) на наступний. Отже, необхідністю стає обов'язкове проведення постійного аналізу результатів особистої діяльності, знань, досвіду, мотивів із метою корекції особистих життєвих пріоритетів, і відповідно – особистісної позиції.

Постійна свідома психофізіологічна активність сприяє самостереженню, самопізнанню, самоаналізу особистих ресурсів і дій з метою їх корекції задля підвищення ефективності професійної діяльності, а її реалізація відбувається у межах соціальної комунікації. Відомо, що будь-яка діяльність, і професійна зокрема, пов'язана із взаємодією, а отже актуальності набувають процеси створення, збереження (підтримування та відновлення) контактів, які сприяють ефективності професійної діяльності. Таким чином,

комунікативні компетенції майбутнього фахівця мають бути регулярно актуалізовані, оскільки, за думкою К. Абульханової, «нерозвинуті вчасно комунікативні уміння відображаються на наступних етапах життя особистості у її комунікативній діяльності як неспроможність поєднати свою активність з активністю інших людей. Тому без оволодіння комунікативними уміннями будь-яка діяльність не може бути ефективною» [1, с. 221].

У сучасному вимірі конкурентного середовища роль соціальної комунікації популяризується HR-менеджерами як надважлива професійна компетентність, яка отримала назву «уміння продавати». При цьому слово «продавати» розуміється у переносному значенні як уміння вести розмову про підвищення заробітної плати, розміру окладу; представлення цінності власного часу та професійних ресурсів працедавцеві; здатності домовитись про підвищення умов комфортності праці, перенесення строків дедлайну, віддалену форму роботи тощо. Певною мірою уміння організовувати та підтримувати професійну комунікацію виявляє конструктивну професійну позицію фахівця – таку, що є сформованою на основі усвідомлення певних цінностей (активності у діяльності, результативності, поваги до інших, небайдужості, прагматизму тощо). Н. Волкова зазначає, що ціннісне ставлення до професійної комунікації є компонентом ціннісно-змістовної сфери особистості, що позитивно відбиває систему цінностей комунікативних знань і визначає цілеспрямовану діяльність студентів щодо їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень [4].

Сучасний фахівець є залученим не лише у стандартні види комунікації, але й повинен вміти працювати в умовах віддалених комунікативних систем (всі види Інтернет-комунікації). Професійна комунікація, здійснювана у такий спосіб, набуває рис соціальної спрямованості, оскільки дозволяє більшою мірою ефективно відшукувати клієнтів, здійснювати непряме (опосередковане) за професійною метою спілкування через соціальні мережі, а значить – поповнювати комунікаційні зв'язки, застосовуючи всі можливі засоби вербального комунікативного впливу на особистість. Важливості при цьому набувають уміння фахівця здійснювати маніпуляцію свідомістю комуніканта й

убезпечувати себе від агресивної зворотної комунікації. Звісно, що для досягнення професійних цілей не завжди будуть використовуватись чесні способи комунікативної поведінки, а отже ціннісна система фахівця також набуватиме рис маніпулятивної доцільності. Таким чином, професійна комунікація є чинником перегляду ціннісної системи особистості й, на основі цього – розвитку й перетворення її професійної позиції.

Основними положеннями змісту професійної позиції вважаємо визначення її проєктивності відповідно до життєвої позиції фахівця (набутих знань, умінь, системи мотивів, життєвих цінностей, рефлексивних умінь); професійно-особистісної характеристики, що відображує ціннісні ставлення особистості до професійної діяльності та її результатів, а також учасників професійної діяльності (зокрема і до себе), забезпечує умови для реалізації професійно-рольових функцій у процесі вирішення фахових завдань; рівня активності фахівця в його професійно-особистісній реалізації; відносної стабільності, що виявляється в самозміні під впливом зміни мотивів нового досвіду, навчання, саморозвитку, а також спеціальних коригувальних впливів.

Узагальнюючи наукові підходи до поняття *«професійна позиція особистості майбутнього фахівця»*, розглядаємо його як *ціннісне ставлення людини до професійної діяльності, засноване на стійких переконаннях щодо її результатів, учасників, а також форм та засобів її здійснення, що має виявлення в адекватній ціннісній системі поведінки.*

Актуалізуємо увагу на тому, що рефлексивна позиція особистості стосовно професійної діяльності передбачає осмислення, аналіз і корекцію особистісних цінностей, мотивів, і, як наслідок – розвиток особистісних ресурсів, завдяки чому здійснюється професійне зростання особистості. Суть рефлексії професійної діяльності в наукових дослідженнях виокремлюється у проблемах професійного становлення особистості як здатності людини виокремлювати, аналізувати, оцінювати, пізнавати, усвідомлювати свої можливості, особистісні та професійно важливі якості, різні сторони діяльності та розвитку професіонала (М. Варбан) [3]; «актуального» (усвідомлення причини проблеми, виокремлення її сильних та слабких сторін, визначення шляхів вирішення) та «потенційного» (компоненти діяльності, які залишаються на периферії свідомості) полів рефлексії (В. Корнещук) [7]; емоційної

саморегуляції, що сприяє свідомому управлінню особистісно-комунікативною поведінкою взагалі та емоційним станом партнера зокрема (О. Бухало) [2].

Важливими чинниками рефлексії професійної (навчально-професійної) діяльності є самосвідомість, самоаналіз, самооцінка та самопізнання. Свідоме ставлення до своєї професійної діяльності ґрунтується на здатності оцінити діяльність інших через призму особистих професійних критеріїв. Однак часто така оцінка викривляється через наслідування людиною певних стереотипів, тому для того, щоб свідомість віддзеркалювала суто особисте ставлення до професії, а не була проекцією ставлення інших, слід критично ставитися до кожної прийнятої суспільством, професійною спільнотою думки щодо суб'єктів, результатів, чинників цієї діяльності. Потреба в самопізнанні виявляється в розумінні особистістю суперечності між особистими домаганнями та оцінкою її професійних дій і якостей із боку професійної групи. Самоаналіз і самооцінка є регуляторами професійного зростання людини.

Важливою умовою професійної реалізації особистості є адекватність самооцінки. Причинами її неадекватності є претензії людини щодо професійного визнання: переоцінка особистого професійного рівня разом із недооцінкою недоліків, або ж, – з іншого боку, – недооцінка особистих досягнень на фоні перебільшення недоліків. У будь-якій формі неадекватність самооцінки не сприяє ефективному самоаналізу людиною особистих досягнень. Емоційна сторона самооцінки реалізується в понятті «професійна честь», що виявляється у потребі ствердження своєї професійної цінності (репутації) серед професійної спільноти, відчуття самоповаги внаслідок професійної діяльності [10].

Висновки. Таким чином, спрямування майбутніх фахівців до соціально-комунікативної активності є чинником перетворення їхньої професійно-особистісної позиції.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. М. : Мысль, 1991. 301 с.
2. Бухало О. Л. Формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2011. 21 с.

3. Варбан М. Ю. Рефлексія професійного становлення в студентські роки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01. К., 1999. – 18 с.

4. Волкова Н. П. Комунікативна компетентність як основа професіоналізму майбутнього соціального педагога. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/ped-1-2012/148-152.pdf>

5. Ігнатюк О. А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика : монографія. Х. : НТУ «ХП», 2009. 432 с.

6. Коваленко Г. С. Формування акмеологічної позиції майбутнього вчителя в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кривий Ріг, 2010. 19 с.

7. Корнещук В. В. Теорія та практика формування професійної надійності майбутніх спеціалістів соціометричної сфери діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 434 с.

8. Сковорода Г. С. Повне зібрання творів : у 2-х т. К.: Наукова думка, 1973. Т. 1. 532 с.

9. Чаплигін О. К. Творчий потенціал людини: від становлення до реалізації: соціально-філософський аналіз : монографія. Х. : Основа, 1999. 277 с.

10. Rezvan O. The role of emotions in the development of a future specialist's professional and reflective views / Austrian journal of Humanities and Social Sciences / Scientific journal. Vienna, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2015. № 2. 279 p. P. 132-136.